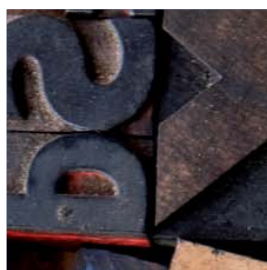

Mòdul 1

La importància de dominar l'ortografia

Daniel Gabarró

ÍNDEX

1. El paper de l'ortografia en la comunicació escrita	3
2. Les condicions de l'aprenentatge ortogràfic	4
3. L'ortografia com a activitat complexa.....	7
4. Aspectes a tenir en compte en el treball ortogràfic.....	12
5. La memòria i la seva relació amb l'aprenentatge de l'ortografia	14
6. El treball de l'ortografia a l'aula	16
7. Deu idees clau	18
8. Importància d'escriure amb bona ortografia	21
9. Quina metodologia és útil per treballar l'ortografia?	24

1. EL PAPER DE L'ORTOGRAFIA EN LA COMUNICACIÓ ESCRITA

Existeix un consens general quant a la necessitat que tenim com a éssers socials de comunicar-nos. L'objectiu principal i bàsic de la comunicació és aconseguir una millor convivència. Tots tenim present la necessitat de comunicar-nos per portar endavant idees i projectes i per organitzar millor la nostra vida. I què passa amb la comunicació escrita? Escriure correctament és fonamental en el desenvolupament professional i personal, i encara més en la nostra vida escolar i acadèmica.

En gran part de les nostres tasques diàries a l'escola (i en la vida actual en general) ens hem de relacionar mitjançant textos escrits. En aquest sentit, és lògic que ens esforcem per dominar l'habilitat d'escriure de forma efectiva, tasca en la qual el sistema educatiu inverteix molts esforços i aconsegueix uns resultats raonables.

Així, una de les majors preocupacions del sistema educatiu és que els alumnes aprenguin a escriure de forma correcta. Però què significa «escriure de forma correcta»?

Escriure correctament pot significar moltes coses depenent d'on posem el focus, però bàsicament podem dir que significa saber organitzar idees i expressar-les per escrit de forma clara. I quina funció té aquí l'ortografia?

L'ortografia és una convenció social i cultural acceptada per una comunitat lingüística per tal de conservar la unitat de la seva llengua escrita. El terme «ortografia» prové del grec «ὀρθογραφία», que significa alguna cosa similar a «recta escriptura». Actualment s'utilitza per designar el conjunt de normes que determina com i en quines situacions s'utilitza cada signe convencional per representar el llenguatge gràficament.

Es tracta, doncs, d'un sistema estructurat de caràcter normatiu que estableix un conjunt de regles que poden ser de caràcter general (referides a tot l'àmbit de l'escriptura) o bé particulars (que afecten la manera com s'escriu una paraula concreta). Les regles de caràcter general vénen explicades en multitud de manuals ortogràfics, però per conèixer les regles particulars hem de recórrer tot sovint al diccionari.

Però, més enllà de les definicions estàndards, l'ortografia té un paper molt més important del que usualment li atorguem, ja que serveix per establir un codi comú per a la representació gràfica amb l'objectiu de facilitar i garantir la comunicació escrita entre els usuaris d'una determinada llengua. Així, atès que no és fàcil distingir entre l'aprenentatge ortogràfic i l'adquisició de les destreses bàsiques de la lectoescriptura, la presència de l'ortografia en el currículum escolar està més que justificada.

2. LES CONDICIONS DE L'APRENTATGE ORTOGRÀFIC

L'ortografia entra pels ulls i surt per les mans. Això significa que l'ortografia s'aprèn de forma visual a través d'allò escrit, del text. L'ortografia és, per tant, una qüestió de percepció visual. La percepció visual és la capacitat mental que permet a una persona penetrar en l'estructura de les paraules, conservar significativament els seus detalls en la ment i aplicar-los amb propòsits comunicatius.

Però els docents, amb freqüència, veiem que els alumnes tendeixen a confondre's a l'hora d'aplicar els ensenyaments ortogràfics que s'han treballat a l'aula curs rere curs.

Segons Camps, Milian, Bigas, Camps i Cabré (2004), hi ha tres condicions que són necessàries per assimilar l'aprenentatge ortogràfic:

1. **Percepció sensorial.** Per tal que l'aprenentatge de l'ortografia es pugui realitzar en condicions normals, és indispensable la integritat de l'audició i de la visió. Davant de qualsevol fracàs ortogràfic hem d'assegurar-nos que l'alumne hi sent i hi veu correctament.
2. **Influència del medi ambient.** L'aprenentatge de l'ortografia rep la influència de la família i de l'entorn cultural més proper al nen. No cal dir que, en general, quan en una família es llegeix amb assiduitat, s'està influïnt de forma positiva en l'aprenentatge de l'ortografia en particular i de la lectoescriptura en general.
3. **Estructura de la mentalitat infantil.** Un dels obstacles per a l'adquisició de les regles ortogràfiques rau en l'estructura de la ment infantil, ja que certes nocions gramaticals no s'assimilen fins a partir dels nou o deu anys.

Paredes (1997) afirma que per dominar l'ortografia és necessari que interaccionin almenys quatre facultats: l'atenció, la memòria, l'associació i el ritme.

1. L'**atenció** és una facultat bàsica per a l'adquisició de qualsevol coneixement. Per a l'aprenentatge de l'ortografia és imprescindible posar en marxa els mecanismes atencional. Si volem aconseguir que els alumnes progressin, haurem de reforçar la seva atenció no només quan escriguin, sinó també quan llegeixin. És important que en la lectura tinguin una actitud d'atenció que els permeti contrastar els seus models ideogràfics amb els que veuen quan llegeixen.
2. La **memòria** ha estat relacionada tradicionalment amb l'aprenentatge ortogràfic pel fet que és necessari memoritzar una sèrie de normes ortogràfiques que cal recordar per després aplicar-les en la producció escrita. Actualment aquest mètode s'ha rebutjat com a sistema principal. Aprendre normes ortogràfiques és important només si aquestes són suficientment generals (és a dir, si cobreixen gairebé tots els casos i si les excepcions són

realment això, excepcions). Resulta molt més productiu treballar la memòria visual, ja que la majoria de vegades sabem com s'escriu una paraula per la forma com recordem haver-la vist escrita. Per això atorguem tanta importància a la lectura, ja que llegir és, sens dubte, el millor entrenament de la memòria visual ortogràfica.

3. La **capacitat de relacionar i associar elements** és una altra eina que utilitzem per escriure de forma ortogràficament correcta. Sovint sabem com s'escriu una paraula perquè l'associem amb una altra de la qual deriva o perquè associem la seva desinència amb altres paraules que acaben igual. Fomentar la capacitat de relacionar elements pot ser una eina molt útil per dominar l'ortografia.
4. El **sentit del ritme** sol ser un aspecte molt descuidat en l'educació i resulta fonamental per a l'adquisició de l'accent i de l'entonació. Moltes vegades els alumnes no accentuen les paraules per manca de consciència del ritme d'aquestes.

3. L'ORTOGRAFIA COM A ACTIVITAT COMPLEXA

Segons Llop (1999), l'entrenament de l'ortografia és una activitat lingüística i cognitiva que ha de servir a l'aprenent per usar de forma correcta les unitats gràfiques d'una llengua de manera que això li permeti plasmar un missatge escrit. Aquest concepte inclou els processos interns que es produeixen en la ment de l'alumne amb intencions comunicatives, lingüístiques i cognitives i supera, per tant, l'accepció tradicional que només veu en l'aprenentatge de l'ortografia un mitjà per “escriure correctament les lletres, les paraules i els signes de puntuació”.

3.1 L'ortografia com a activitat comunicativa

El treball ortogràfic mitjançant activitats comunicatives posa de manifest la necessitat de transmetre un missatge de forma efectiva al receptor. Per això, l'ortografia adquireix sentit sobretot en el moment d'escriure un text i percebem la seva utilitat com un component que possibilitarà una interpretació correcta del missatge gràcies a l'ús adequat del codi gràfic i de les seves convencions.

3.2 L'ortografia com a activitat lingüística

L'activitat lingüística es concreta en dos àmbits: el codi oral i el codi escrit. Segons alguns autors (Vachek, Ullidall, Hjelmslev, Contreras, etc.), l'escriptura és un codi autònom que funciona de forma paral·lela a la llengua oral, de manera que podem parlar de dos codis independents. Però hi ha altres autors (Saussure, Jakobson, Martinet, Bello, Alarcos, Mosterín, etc.) que defensen que l'escriptura és un sistema dependent de la llengua, que la transcriu i que, per tant, hi està més vinculada que altres codis comunicatius (com els senyals de circulació, per exemple).

Tot i aquesta discussió, no podem obviar la innegable relació que mantenen les grafies amb els fonemes en els sistemes d'escriptura alfabètics, tot i que es poden detectar alguns distanciaments causats per l'evolució de la llengua oral, que no segueix les mateixes pautes que la llengua escrita (la qual es mostra molt més conservadora a l'hora d'assumir els canvis que es produeixen en els seus usos).

En els sistemes alfabètics d'escriptura podem observar una evolució històrica cap a una relació cada vegada més dependent entre els dos codis, l'oral i l'escrit, a través d'una identificació entre el fonema i el grafema. Però també és cert que són dos codis distints amb diferents regles de construcció, i l'habilitat d'identificar els fonemes que intervenen en la producció sonora de les paraules no és suficient per traslladar el llenguatge oral a la seva correcta escriptura.

Això provoca errors en l'intent de transcriure la parla, ja que tendim a utilitzar el codi escrit a partir del codi oral sense tenir en compte les singularitats que presenta el primer. Aquesta diferència genera situacions d'ambigüitat que provoquen errades ortogràfiques que poden arribar a distorsionar el text.

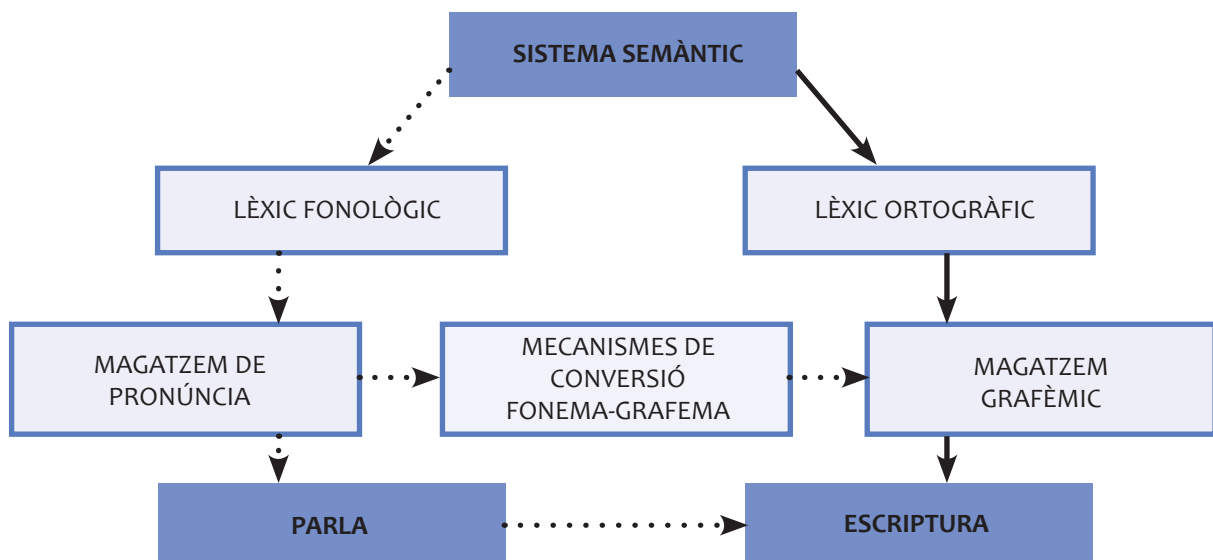
3.3 L'ortografia com a activitat cognitiva

Quan parlem d'activitat cognitiva implicada en l'escriptura de paraules, ens referim als processos mentals que el subjecte posa en marxa per operar amb el sistema gràfic de la llengua i per recuperar les formes ortogràfiques de les paraules. Cuetos (1991) distingeix dues vies de processament de les unitats gràfiques: la via fonològica i la via lèxica o ortogràfica.

En la **via fonològica** els subjectes tracten de construir o generar l'escriptura de les paraules basant-se en la seva forma fonològica. Per fer-ho, es porta a terme el procés següent: el significat de les paraules que formen el missatge que es vol trasmetre s'activa en un magatzem

de conceptes anomenat «sistema semàntic»; després, es produeix la recerca que correspon a la forma fonològica d'aquest significat en un altre magatzem específic per a les paraules anomenat «lèxic fonològic»; finalment, es produeix la transformació dels sons en grafemes mitjançant el mecanisme de conversió fonema-grafema.

La **via ortogràfica** o lèxica és directa i es relaciona només amb l'ús del codi ortogràfic. Quan els subjectes utilitzen aquesta via, el que fan és memoritzar una seqüència de lletres en cada paraula i treure-la de la memòria quan necessiten escriure-la. Aquest procés comença amb l'activació del significat de la paraula en el sistema semàntic, però en lloc d'activar la representació fonològica, s'activa la seva representació ortogràfica (emmagatzemada en el magatzem ortogràfic, el qual conté unitats de producció individuals que consisteixen en representacions ortogràfiques), una per a cada paraula que el subjecte pugui escriure. Aquestes representacions ortogràfiques es dipositen, com en la via fonològica, en una memòria operativa des d'on s'executen els moviments destinats a formar els signes gràfics.

Cuetos (2008)

A diferència d'altres llengües com l'anglès o el francès, tant el català com el castellà tenen una normativa ortogràfica en la qual les formes orals són força properes a les formes gràfiques. Aquesta característica de correspondència “més directa” entre la fonètica i la grafia que té la nostra llengua impulsa molts alumnes a utilitzar la via fonològica a l'hora d'escriure paraules (les escriuen “tal com sonen”).

Tot i la importància crucial que té el coneixement de les correspondències entre grafemes i fonemes de la llengua per al desenvolupament de la lectoescriptura, utilitzar-lo com a única via per escriure comportarà necessàriament errors de tipus ortogràfic quan els grafemes que s'utilitzin en la transcripció estiguin fora del sistema de regles fonootogràfiques.

La utilitat de la via fonològica en l'aplicació de l'ortografia dependrà de la regularitat i consistència de la regla fonootogràfica que calgui aplicar. Si la regla de conversió és regular i consistent, la velocitat de processament serà més alta i hi haurà més possibilitats d'obtenir una escriptura correcta des del punt de vista ortogràfic. Quan aquesta condició és dóna, la via fonològica permet una escriptura “segura” de paraules que apareixen per primera vegada (sempre que s'identifiqui el fonema i s'apliqui convenientment la norma de conversió).

Així doncs, els problemes ortogràfics apareixen quan s'aplica la via fonètica a l'escriptura de paraules que es formen segons excepcions i irregularitats de les regles fonootogràfiques generals. Activant la via fonètica correm el risc, per exemple, d'escriure /erva/ o /erba/, que llegides sonen igual que «herba». Per tant, la posada en marxa de les regles de conversió fonema-grafema no sempre serà útil per adquirir una bona competència ortogràfica.

A l'escola sovint es pretén solucionar el problema de la mala ortografia dedicant esforços a l'ensenyament i aprenentatge de la normativa ortodoxa. El problema, com ja sabem, és que tant en castellà com en català aquesta normativa està saturada de nombroses irregularitats i excepcions. Paraules tan habituals com «hora», «avió», «sabata», «treballar», «córrer»,

«trauria», «bossa», etc., no es poden escriure de forma correcta aplicant només les regles de conversió fonema-grafema, i tampoc recorrent a les normes ortogràfiques.

En canvi, la via lèxica o ortogràfica és la que processa aquelles paraules que apareixen de forma més freqüent i que són suficientment conegudes. La velocitat de processament de les paraules mitjançant la via lèxica està relacionada amb la freqüència amb què aquestes s'utilitzen, de manera que aquelles paraules que més es repeteixen són principalment reconegudes per la seva forma global (i no per les lletres o subunitats que les constitueixen).

La manera d'escriure correctament paraules com «herba», «hora» i «avió» tenint la seguretat que es fa bé és activant una representació mental de caràcter visual, és a dir, “veient” les paraules. La proposta que fem en aquest curs és precisament aquesta: treballar l'ortografia a través de la via lèxica.

4. ASPECTES A TENIR EN COMPTE EN EL TREBALL ORTOGRÀFIC

L'aprenentatge de l'ortografia no és només l'aprenentatge d'un contingut o matèria, sinó més aviat un procés que es desenvolupa de forma gradual i permanent i que dóna com a fruit una escriptura correcta. Per això pensem que el treball d'ortografia és permanent i que ha de formar part de totes les activitats escolars en què s'utilitzi la llengua escrita, és a dir, en la majoria de matèries i continguts curriculars. Així doncs, la responsabilitat d'ensenyar ortografia no recau de forma exclusiva en el mestre de llengua (que segueix sent qui ha de realitzar un treball ortogràfic sistemàtic amb els alumnes), sinó que es fa extensiu a la resta de docents, els quals s'han d'encarregar de l'ensenyament de certes paraules importants i significatives dins de les seves matèries.

Resulta obvi que l'ortografia no és un dels continguts favorits ni dels estudiants ni dels docents. Això pot estar provocat, potser, per la manera mecànica com se sol abordar el treball ortogràfic, la qual cosa el converteix en una tasca repetitiva i àrida que els alumnes tendeixen a evitar i que els docents no saben com encarar.

Per aquest motiu, cal donar un sentit a la pràctica ortogràfica dins el context comunicatiu de l'expressió escrita, ja que això la farà necessària i atractiva alhora. Amb aquesta intenció, proposem que per ensenyar ortografia es tinguin en compte les idees següents:

1. Manipulació del factors perceptius: parlem de «percepció» per referir-nos al procés mitjançant el qual és possible discriminar estímuls i interpretar-los. El color, la forma, la mida, la intensitat, el moviment i el contrast són estímuls que incideixen en la perceptibilitat de la paraula. Resulta de gran utilitat practicar l'ortografia manipulant els aspectes perceptius:
 - Color: utilitzar el color en la paraula o en parts d'aquesta. Es pot utilitzar per destacar

les dificultats ortogràfiques de les lletres. Es recomana no utilitzar el color vermell, ja que se sol associar amb l'error.

- Mida: destacar amb lletres més grans una paraula.
 - Intensitat: exagerar la síl·laba tònica de les paraules de forma oral.
 - Contrast: utilitzar el contrast per grandària o per colors en les paraules d'un text o bé en les lletres d'una determinada paraula.
 - Repetició: llegir i escriure una paraula o un so correctament diverses vegades. És convenient presentar el so en diferents paraules.
 - Moviment: escriure una paraula, resseguir una paraula amb el llapis o el dit, dibuixar una paraula a l'aire, posar i treure targetes amb lletres, combinar lletres per formar grups consonàntics que plantegen dificultat, construir i desfer paraules mitjançant lletres a l'atzar, etc.
2. Comprensió de factors lingüístics: els aspectes fonològics, semàntics i sintàctics incideixen en el treball ortogràfic.
- Aspectes fonològics: la correcta pronunciació dels diversos fonemes possibilita la tria del grafema corresponent.
 - Aspectes semàntics: el significat de les paraules té incidència en la seva correcta escriptura, especialment en els homònims (paraules que s'escriuen igual però tenen significats diferents). És important treballar l'ortografia en contextos i fer referències al significat de les paraules, així com treballar amb famílies de paraules.

- Aspectes sintàctics: conèixer la naturalesa morfològica d'una paraula pot facilitar la seva escriptura o ajudar a distingir una excepció d'una regla.

5. LA MEMÒRIA I LA SEVA RELACIÓ AMB L'APRENTATGE DE L'ORTOGRAFIA

La memòria és un component essencial de l'aprenentatge, ja que sense ella les experiències serien efímeres. La memòria ens dóna la possibilitat de convertir allò que experimentem en una base útil per millorar experiències futures. Així, memòria i aprenentatge constitueixen les dues cares d'una mateixa moneda: l'aprenentatge depèn de la memòria per a la seva permanència, alhora que la memòria necessita l'aprenentatge per omplir-se de contingut.

El desenvolupament humà ha donat una gran importància a la memòria, i fruit d'això l'han estudiat nombrosos autors, se n'han fet moltes definicions, i se l'ha dividit en diverses categories.

Així, amb relació al llenguatge, i més concretament al llenguatge escrit, es parla de «**memòria auditiva**» com la capacitat sensorial que posseeixen els subjectes per evocar i discriminar la informació de naturalesa sonora distingint les característiques pròpies dels diferents signes acústics.

D'altra banda, la **memòria visual** es defineix com la capacitat o facultat mental que tenen els subjectes per evocar estímuls o representacions de les imatges adquirides i recuperar-les.

La **memòria a curt termini** té una funció de filtre dels estímuls que es van rebent de forma contínua: permet guardar la informació important i descartar aquella considerada irrellevant en un moment donat o per a una tasca en concret.

La **memòria a llarg termini** és la que ens permet tenir records del passat, i està fortament arrelada en la nostra ment.

Tenint en compte els tipus de memòria, es desprenen algunes idees fonamentals per a l'ensenyament i aprenentatge de l'ortografia:

- L'ortografia, com a convenció arbitrària per donar forma escrita a les paraules, és una habilitat fonamentalment visual, tot i que en la seva base hi ha components fonètics que cal haver desenvolupat.
- L'ortografia no es pot aprendre “de cop”, sinó que a mesura que es llegeix i s'escriu s'ha d'anar donant prioritats als elements que es vulguin memoritzar.
- La bona ortografia es basa en un procés d'aprenentatge de continguts gràfics que es retenen per repetició: cada vegada que es manifesten, es reforcen i es van consolidant.
- L'aprenentatge de l'ortografia requereix la interacció de diverses funcions intel·lectuals, perceptives i motrius per tal de fixar en la ment les formes escrites i, en conseqüència, millorar la comprensió dels significats contextualitzats.

Veure les paraules amb les seves peculiaritats ortogràfiques convenientment destacades millora la fixació de la seva imatge visual i afavoreix la comprensió del seu significat, la qual cosa també contribueix a la seva correcta escriptura.

Fases de la memòria en l'aprenentatge de l'ortografia:

- En la fase de **codificació** es requereix que l'alumne estigui molt atent a allò que percep i vol retenir, és a dir, a la forma de la paraula. Ha de deixar de banda tot allò que el distregui i centrar l'atenció únicament en la paraula.

- En la fase de **retenció** s'incorpora la forma de la paraula en la memòria visual. Quan l'alumne "vegi" la paraula la podrà repetir una vegada i una altra.
- En la fase de **record** s'evoca la informació registrada en les etapes anteriors. En aquesta fase l'alumne necessita cercar referències i repensar allò que ja coneix.

6. EL TREBALL DE L'ORTOGRAFIA A L'AULA

L'escriptura correcta des d'un punt de vista ortogràfic és una habilitat que es considera indispensable al llarg de l'escolaritat i en múltiples aspectes de la vida relacional i laboral, com ara en l'elaboració de dossiers, d'informes, de cartes comercials, etc.

En conseqüència, són moltes les hores lectives que es dediquen a l'ensenyament de l'ortografia amb la finalitat que l'alumnat adquireixi les destreses necessàries per ajustar la seva escriptura a la normativa. Entre els mitjans emprats per aconseguir-ho, destaca l'estudi de les normes ortogràfiques. Però **la pràctica a l'aula ens demostra que ni tan sols el coneixement de la normativa ortogràfica és garantia de correcció**. En efecte, alumnes que fan molts errors ortogràfics poden conèixer una bona quantitat de normes i, d'altra banda, també pot passar que persones amb una escriptura ortogràfica correcta tot just recordin alguna norma.

En realitat, segons documenten Esteve i Jiménez (1988) referint-se al castellà (tot i que en català passa el mateix), «si s'eliminen les regles de caràcter molt general, una paraula triada a l'atzar té 13 possibilitats davant de 14 que no estigui inclosa en cap regla ortogràfica [...]. Sobre un vocabulari cacogràfic escolar de 674 paraules, només 48 estaven incloses en alguna regla ortogràfica».

Per altra banda, se sap que **hi ha una estreta relació entre memòria visual i domini ortogràfic**. Jesús Mesanza (1990) cita les xifres següents referint-se a l'aprenentatge de l'ortografia: el 83% s'aprèn mitjançant la vista, l'11% s'aprèn mitjançant l'oïda, i només el 6% s'aprèn a través dels altres sentits.

Curiosament, conèixer les dades anteriors i constatar un elevat fracàs en ortografia no ha comportat modificacions rellevants en l'ensenyament d'aquesta àrea. En general no se sap com utilitzar el predomini de la memòria visual en benefici d'un aprenentatge més eficaç.

En aquest curs ens proposem omplir aquesta llacuna i oferir als professors eines i recursos de treball que els ajudin a millorar la seva pràctica docent. Comprendre com els docents dominem l'ortografia ens servirà per saber com ensenyar-la als nostres alumnes.

Per començar, doncs, volem plantejar una pregunta que ens sembla clau: **com es domina l'ortografia?** Us convidem que l'intenteu respondre reflexionant des de la vostra pròpia experiència personal.

La majoria dels docents desconeixen la manera com van arribar a dominar l'ortografia, ja que no han reflexionat mai sobre això i tampoc els ho han explicat en la seva formació universitària. Per molts docents, l'ortografia és una àrea en la qual apliquen una sèrie d'activitats que suposen que són útils perquè ells mateixos les van fer quan eren alumnes: dictats, llistes de paraules, quaderns d'ortografia, dictats, mots encreuats, jocs...

Però la realitat a les aules és, en general, la següent: mentre un grup d'alumnes aprèn ortografia de manera més o menys continuada i gradual, un altre grup sembla estancat i no millora prou. Això vol dir que les activitats que fem servir, tot pressuposant la seva utilitat, no semblen útils per a tothom... I el més preocupant del grup que fracassa és que probablement continuarà fracassant en els anys següents. Sabem que quan un alumne manifesta

greus dificultats ortogràfiques en els primers anys d'escolaritat, té moltes possibilitats de seguir-les tenint durant la resta de l'escolaritat. No us passa això mateix a les vostres escoles? No us preocupa enormement? No us vénen al cap ara mateix alguns estudiants que encaixen en aquest patró?

7. DEU IDEES CLAU

A continuació exposem deu idees que per nosaltres són de gran importància, ja que resumeixen bona part dels principis educatius que en els quals creiem. Totes aquestes idees es poden relacionar amb l'ortografia, encara que el seu àmbit és molt més ampli.

- 1. Al marge de la intenció amb què es dugui a terme, el significat de qualsevol acció educativa es valora pel resultat obtingut.** Els resultats obtinguts després d'una acció educativa no només avaluen l'aprenentatge dels alumnes, sinó també l'efectivitat dels mètodes aplicats. Si esteu descontents amb els resultats ortogràfics obtinguts fins ara, intenteu fer alguna cosa nova.
- 2. La fita de tota acció educativa és la consecució dels objectius per als quals va ser dissenyada.** Ensenyar implica necessàriament una reflexió que relacioni el que es pretenia ensenyar i el que realment s'ha après. Els esforços dedicats a aprendre ortografia han de servir per millorar-la; en cas que això no s'aconsegueixi, caldrà redissenyar les activitats perquè compleixin els objectius proposats.
- 3. Si continuem emprant els mètodes que sempre hem emprat, obtindrem els resultats que sempre hem obtingut.** La incorporació d'enfocaments o recursos nous permet millorar la pràctica educativa diària.

4. **En qualsevol situació escolar, l'alumne amb més recursos serà el que obtindrà resultats més bons.** Les dificultats d'aprenentatge reflecteixen sovint dificultats d'ensenyament. Com més flexibles siguem com a docents i més recursos oferim al nostre alumnat, menys problemes d'aprenentatge sorgiran. Per abordar el problema de l'ortografia hem d'oferir tècniques diverses que s'adaptin a la diversitat dels nostres alumnes, ja que els nostres alumnes també són diversos.

5. **La resposta d'un estudiant és la millor opció que té en aquell moment i lloc.** Una persona fa la millor elecció entre aquelles que li semblen possibles. Les faltes d'ortografia no es fan per deixadesa o per maldat; escriure bé és tan fàcil com escriure malament.

6. **El nivell d'actuació inconscient és el més determinant.** Podem estar segurs que un alumne domina una habilitat si la fa inconscientment. Quan una persona escriu correctament sense parar esment de forma conscient a l'ortografia, vol dir que la té interioritzada. De la mateixa manera que algú que neda amb habilitat no pensa en els moviments que fa per lliscar dins l'aigua, una persona amb bona ortografia tampoc és conscient dels processos mentals que duu a terme per escriure correctament.

7. **La realitat dels éssers humans és més complexa que les teories que es fan servir per descriure-la.** Totes les teories, fins i tot les que defensem en aquest curs, són simples aproximacions a la realitat, no la realitat en si mateixa, i la seva eficàcia no rau en la seva credibilitat teòrica, sinó en els resultats que s'obtenen de la seva aplicació. Us animem a dur a la pràctica les propostes d'aquest curs, a experimentar-les amb el vostre alumnat i a jutjar-les pels resultats.

8. **És important explicitar al nostre alumnat les estratègies que li volem transmetre i els objectius que persegueixen aquestes estratègies.** Quan els nostres alumnes coneguin

els objectius que desitgem obtenir d'ells i la manera d'arribar-hi, sumaran els seus esforços als nostres i el treball resultarà més fàcil i agradable per a tots.

9. Les nostres accions educatives han de tenir en compte la globalitat de la persona, de manera que han d'anar dirigides tant a l'hemisferi dret del cervell com a l'esquerre. Les activitats escolars han d'implicar continguts analítics (relacionats amb l'hemisferi esquerre) i continguts globals i creatius (relacionats amb l'hemisferi dret). Captar la globalitat de les paraules i reproduir-les correctament de forma inconscient té més relació amb l'hemisferi dret (el gran oblidat) que no pas amb l'esquerre (on es troben les normes ortogràfiques). Segons David Galin (en la introducció d'*Aprender a dibujar con el lado derecho del cerebro*, d'Edwards, 1994), els professors tenen tres obligacions principals:

- a) Entrenar els dos hemisferis: a més de l'hemisferi verbal, simbòlic i lògic (que és el que sempre s'ha desenvolupat en l'educació tradicional), també s'ha d'entrenar l'hemisferi espacial, relacional i holístic (que no es té gaire en compte en les escoles actuals).
- b) Entrenar els alumnes perquè utilitzin l'estil cognitiu adequat a la tasca que tinguin entre mans.
- c) Entrenar els alumnes perquè siguin capaços de fer servir els dos estils d'aprenentatge (els dos hemisferis) per tractar un problema de manera integradora.

10. La nostra acció educativa no només ha de ser eficaç, també ha de ser motiu de satisfacció personal com a ensenyants. Els alumnes aprenen amb molta més facilitat si els professors estan satisfets amb la seva professió. En conseqüència, és important que, en benefici nostre i dels nostres alumnes, els docents busquem plaer en la nostra feina.

8. IMPORTÀNCIA D'ESCRIURE AMB BONA ORTOGRAFIA

De què parlem quan parlem d'ortografia? Els docents acostumem a utilitzar la paraula «ortografia» per referir-nos a la capacitat d'escriure d'un alumne, ja sigui correctament o incorrectament. Així, correntment diem «té una ortografia bona o dolenta» i hi ha qui utilitza el terme per referir-se al conjunt de regles que pensa que han de ser ensenyades i apreses.

En aquest curs utilitzarem el terme «ortografia» com a sinònim d'«escriptura correcta de paraules». Aleshores, l'important és que s'escrigui, per exemple, «hora» amb /h/, al marge que es conegui o s'ignori el motiu pel qual s'escriu així (norma o excepció).

La llengua, en tota la seva amplitud, és fonamental en l'educació dels nostres alumnes. No només és una assignatura, sinó que també és el vehicle per a les altres matèries i la base de gran part de l'estructuració del pensament. Quan ensenyem llengua, ensenyem una mica més que una sèrie de continguts de caràcter lingüístic: dotem l'alumne de les eines que necessita per estructurar el seu pensament i per abordar amb èxit el coneixement del món. L'expressió escrita és una part de la llengua i, dintre d'aquesta part, l'ortografia ocupa un espai relativament petit. No obstant això, no dominar-la implica costos socials i escolars molt elevats com, per exemple, la impossibilitat d'accedir a estudis superiors i a nombrosos llocs de treball. D'aquí es dedueix la immensa importància de l'ortografia.

La gran majoria de teòrics actuals coincideixen a considerar que l'objectiu de qualsevol treball sobre el llenguatge escrit és la millora de la comunicació. Això vol dir que hem de procurar que a l'aula la comunicació sigui l'eix de totes les activitats sobre el llenguatge. Els exercicis que es basen simplement a “exercitar-lo” tenen poca cabuda en aquesta concepció. Això implica situar l'ortografia en el punt just: és un aspecte formal imprescindible, però no és suficient per si mateix per establir una bona comunicació: un text ha de comptar

necessàriament amb una bona ortografia, però això no significa que literàriament sigui bo o que gramaticalment sigui correcte, així com tampoc es podria acceptar un escrit de qualitat notable però farcit de faltes ortogràfiques.

I si estem d'acord en el fet que és imprescindible tenir una ortografia correcta, també haurem de coincidir que per tal d'aconseguir-la cal tenir molt clars els objectius que perseguim. La comunitat de persones expertes en aquest tema assenyalen que els objectius fonamentals de l'ensenyament de l'ortografia són els següents:

- Ajudar els alumnes a escriure les paraules d'acord amb les normes socials establertes.
- Proporcionar-los mètodes i tècniques per incorporar les paraules noves que van sorgint al llarg de l'escolaritat i, en definitiva, de la vida.
- Ensenyar-los a desenvolupar una consciència ortogràfica i a ser autoexigents en els seus escrits.
- Desenvolupar la seva memòria, essencialment la memòria visual.
- Aguditzar la seva memòria auditiva i la seva memòria cinestèsica.
- Incrementar la seva capacitat de generalització (entesa com l'aptitud per aplicar a paraules noves els coneixements de l'estructura de paraules apreses amb anterioritat).

En definitiva, tots aquests objectius es poden resumir en un de molt senzill: **aconseguir que els nostres alumnes escriguin correctament totes les paraules que utilitzin.**

Ja sabem que el que acabem d'afirmar no s'aconsegueix per art de màgia, sinó que cal passar per tot un procés i superar una sèrie d'estadis, que són els següents:

- Aproximadament **fins als 8 anys** (segon de primària), el nen es guia per la fonètica de les paraules. Sovint, per escriure, les descompon en sons que transcriu i posteriorment llegeix per tal de comprovar que les ha escrit "com li sonaven". Encara que correntment es

coneix aquesta fase com a «ortografia natural», creiem que hauria d'anomenar-se, més apropiadament, «escriptura fonètica».

- Aproximadament **des dels 8 fins als 12 anys** (cicle mitjà de primària i inici del cicle superior de primària) el nen es troba en una etapa de pensament concret que es tradueix en una capacitat per emmagatzemar el vocabulari que utilitza més correntment. També pot començar a aplicar les normes ortogràfiques més generals i segures. Seria un error intentar transmetre-li coneixements abstractes, com ara regles basades en anàlisis gramaticals.
- Aproximadament **a partir dels 12 anys** el nen entra en una nova fase en la qual, a més de continuar ampliant el vocabulari bàsic, ha de començar a aprendre aspectes gramaticals que tinguin una relació directa amb l'ortografia. Aquest pot ser el moment per diferenciar, per exemple, entre «dóna» (forma verbal) i «dona» (nom).

Encara que siguin diferents entre si, aquestes tres fases necessiten seguir una metodologia uniforme que permeti al nen aprofitar-les, cadascuna d'elles, al màxim.

9. QUINA METODOLOGIA ÉS ÚTIL PER TREBALLAR L'ORTOGRAFIA?

Pel que fa a les metodologies, hauríem d'optar per aquelles que siguin sistemàtiques i que tendeixin a treballar l'ortografia sense aïllar-la del context comunicatiu.

A més d'abordar continguts concrets com el vocabulari ortogràfic i la normativa útil (que és el conjunt de normes que abasten un bon nombre de paraules i que en realitat només tenen una dotzena d'excepcions), hauríem d'oferir als alumnes estratègies d'estudi i de treball que els bastessin per assolir de forma autònoma aquests continguts. És a dir, **hauríem de potenciar un tipus de treball que partís de:**

- **L'ensenyament d'estratègies adequades.** S'han d'ensenyar estratègies que assegurin tant els continguts ortogràfics que s'estudiïn durant el curs com els que es vagin incorporant en un futur.
- **Les lectures de l'alumnat.** Al mateix temps que serveixen com a models literaris i per ampliar el lèxic, les lectures són un recurs valuós per ampliar el vocabulari bàsic.
- **Les redaccions de l'alumnat.** A través de les redaccions, cada alumne pot arribar a dominar el seu propi vocabulari habitual i a demostrar el seu nivell ortogràfic.
- **Un vocabulari bàsic adient a l'edat.** L'alumnat ha d'estudiar el vocabulari gradualment de tal manera que en acabar primària conegui un volum raonable de paraules cacogràfiques (aquelles que escriu habitualment i de manera errònia).